

AMBULANTA BANJIČKOG LOGORA*

Banjički logor imao je dve ambulante, žensku i mušku, koju je vodio zatvorenik dr Bukić Pijade, ali pod stalnim nadzorom upravnika logora Vujkovića. Vujković je bio taj, koji je određivao ko od zatvorenika može da ide u ambulantu i koliko u njoj da ostane. Bilo je političkih krivaca, koji su proveli po nekoliko godina na Banjici i u međuvremenu bili po nekoliko puta teško bolesni, ali koji nisu nikada mogli doći do ambulante, jer to Vujković nije dozvoljavao.

Prilike u ambulanti bile su nešto snošljivije nego dole po sobama, jer se ležalo na krevetima sa slamaricama, bilo je znatno čistije, vrata nisu bila zaključana, tako da su bolesnici mogli izlaziti u umivaonicu i na terasu koja je gledala u dvorište logora. Uz to, zimi se ložila peć, dok je po sobama bilo uvek hladno. Što se tiče ishrane, ona je bila ista kao i za ostale zatvorenike, samo što se zimi moglo na peći skuvati čaj ili popara.

Jednom nedeljno obilazio je logor pa i ambulantu SS-lekar dr Jung, čije su nam posete bile uvek nemile, jer je svaki njegov dolazak značio izvođenje jedne manje ili veće grupe na streljanje.

Lekova takoreći nije bilo. Poneki aspirin, po koja injekcija kalcijuma ili glikoze, to je uglavnom bilo sve. Lekovi, koji su stizali u pojedinim paketima koje su dobivali zatvorenici, skupljani su preko banjičke partijske organizacije i deljeni preko dr Pijada onima kojima su bili najpotrebniji. Svi tuberkulozni bolesnici lečeni su samo injekcijama kalcijuma, jer do drugih lekova teško se moglo doći.

---

* Vidi i priloge u Jevrejskom almanahu 1957/58, str. 116—121: Dr Bukić Pijade — Tri pesme iz logora na Banjici; Dobrivoje Dim. Branković — In memoriam dr Bukića Pijade i dr Zarko Fogaraš — Mučenik dr Bukić Pijade na Banjici.

Podataka o teškim zdravstvenim prilikama na Banjici ima i u Saopštenju br. 44 Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih saradnika, str. 500—502, u knjizi Saopštenja br. 34—53, Beograd, 1945.

Najčešće bolesti su od septembra 1942. do juna 1944. bile: dizenterija, tuberkuloza, reumatizam, zapaljenje zglobova, grip. po neki slučaj angine, jedan slučaj šarlaha, koga su hitno prebacili u pritvoreničko odeljenje Zarazne bolnice, jer su se Nemci mnogo plašili epidemija.

U januaru 1943. pojavila se epidemija pegavca, koju su doneli zatvorenici preseljeni sa Sajmišta, te su svi Nemci, koji su boravili u logoru, bezglavo napustili Banjicu, a u samom logoru sprovedene su mere za sprečavanje širenja ove epidemije, — svakako ne zbog zatvorenika, već zbog logorskih vlasti i straha od širenja epidemije po gradu. Tada je u logoru uveden karantin, zatvoreni-

Pogled na deo banjičkog logora

cima je bilo zabranjeno da izlaze iz soba radi prijema hrane, već im je ona dodavana kroz otškrinuta vrata. Zabranjene su popodnevene šetnje u logorskom krugu, koje su bile jedina mogućnost da se dođe do malo svežeg vazduha. Sobe su ciklonizirane jedna po jedna, a sve odelo, ćebad itd., nošeno je na parenje. Stražarima i ključarima je bilo naređeno da nose uvijače oko nogu, kako bi se pokušalo sprečiti da budu inficirani ujedom vašiju.

U ambulanti su radili kao lekari-zatvorenici osim dr Bukiča Pijade još i dr Sveta Živković, dr Žarko Fogaraš, dr Svarc i dr Branka Cvetković, a kao bolničari Miloš Bajić, Ela Potočnik i partizanka Sava.

Za vreme epidemije pegavca dr Branka Cvetković kao jedina žena lekar-zatvorenik prebačena je na rad u žensku ambulantu, a kao pomoć dodeljene su joj jedna učiteljica i jedna mlada devojka sa sela. U početku epidemije bolesnice su ležale na podu pokrivena

ćebadima, koja su donesena iz magacina, a koja su ostala od streljanih. Kasnije su doneti gvozdeni kreveti sa slamaricama. Bolesnice su očišane, a svakodnevno im je uzimana krv i slata na laboratorijski pregled. Od lekova dobijale su aspirin i piramidon, a u veoma teškim slučajevima po dve ampule glikoze. Bolesnice su bile vrlo nemirne, često u delirijumu i velikoj temperaturi, tako da je bilo veoma naporno biti među njima stalno, danju i noću. Ipak je ženska ekipa sa dr Cvetković pokazala puno požrtvovanje i sa mnogo strpljivosti i nežnosti bdila nad bolesnicama, negovala ih, te sve su ozdravile iako su imale veoma teške forme oboljenja.

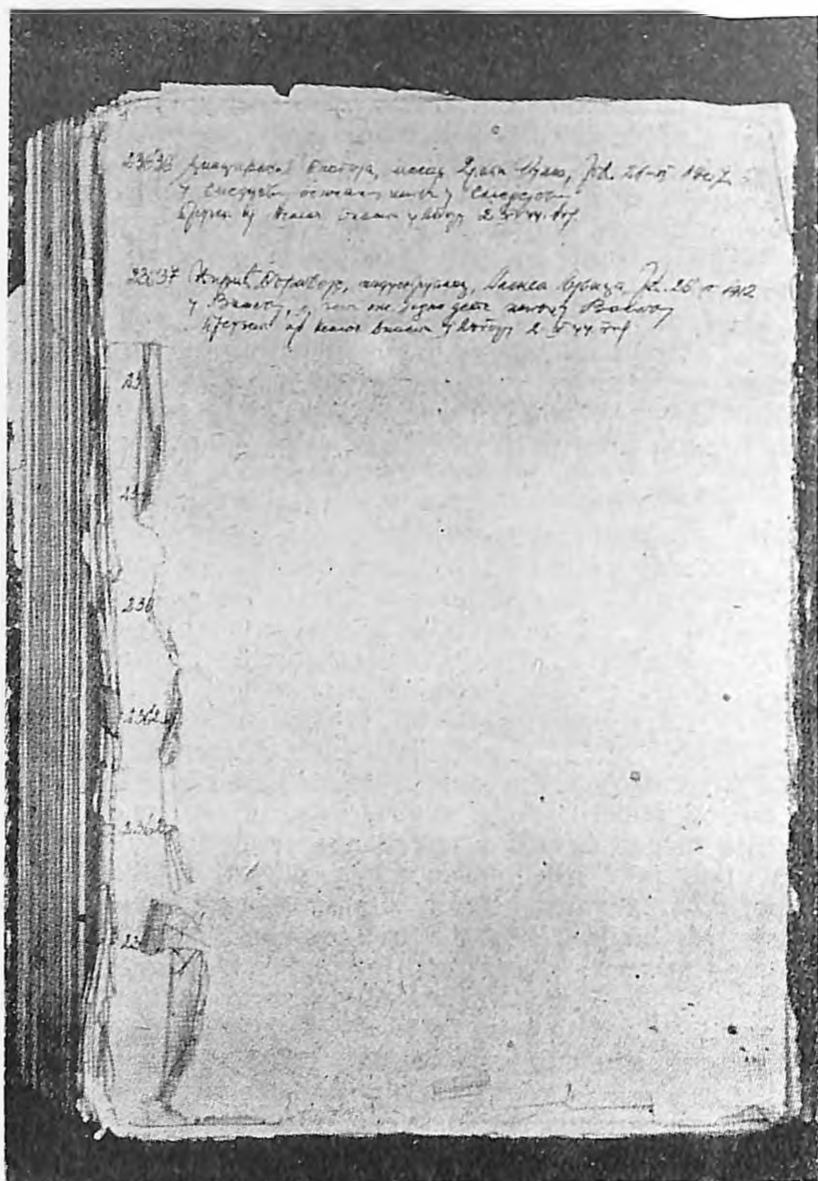
Ishrana u ovoj situaciji nije bila poboljšana, jedino su tada bili odobreni paketi, koji su deljeni na sve bolesnice, jer je i u ambulanti postojao opšti kolektiv kao i dole po sobama. Za vreme ove epidemije bila su obustavljena streljanja. Posle stišavanja epidemije pegavca, u ambulantu su dolazili i drugi bolesnici.

Sama ambulanta bila je okrenuta prema glavnoj kapiji, tako da su zatvorenici mogli sredom da vide svoje, koji su donosili pakete. Tada su se obično žene nalazile pored prozora i „istresajući krpu od prašine”, mogle da pozdrave svoje. Za ovo je znao dr Pijade i zato je svakog utornika odvodio iz soba u ambulantu „bolesnice”, da bi ih u četvrtak ili petak otpustio kao izlečene, a sledećeg utornika odvodio je druge.

Onako star i izmučen, u belom mantilu koji mu je redovno dostizao do cipela, sa beretkom na glavi, bio je neobično mila i draga pojava za nas zatvorenike. Za vreme svojih svakodnevnih lekarskih poseta zatvoreničkim sobama, brižno je prilazio bolesnicama koje su se obraćale za pomoć, a uz to je koristio priliku, dok su pojedine zatvorenice zagovarale ključara na vratima, da ispriča po koju novu vest, da pruži reči utehe i ohrabrenja. Uvek je sa žalošću i tužnim osmehom prilazio Jeleni Četković, kojoj je povredena kičma u policiji i koja se zbog ovoga mnogo mučila, ali koju nikada nije mogao odvesti u ambulantu, jer je to Vujković izričito zabranio. Isto tako nije nikada mogao odvesti ni Kristinu Kovačević, kožarsku radnicu, starog beogradskog proleterskog borca, koja posle strahovitog mučenja u Specijalnoj policiji nije nikako mogla da se oporavi, — jer i ona je bila stara „znanica” upravnika Vujkovića. Ali dr Pijade nikada nije ušao u našu sobu, a da ne priđe njoj, da je zapita kako joj je, da joj pruži aspirin ili nekoliko kapi valerijane. Prolazio je sobom od jedne do druge i ako je kojoj imao da isporuči vesti od kuće, dobijene kanalom, pravio se kao da je pregleda, pipao puls, merio temperaturu, jer je ključar budnim okom pratio njegovo kretanje. Za svaku je imao utešnu reč, a često je znao očinski da pomiluje koju omladinku uvek govoreći: „Sve će biti dobro”.

Nikada nećemo zaboraviti njegovo tužno i izmučeno lice, koje je bilo ozareno radosnim osmehom kada je jednog dana ušao u našu sobu i tihim glasom rekao: „Devojke, dobre vesti nosim! Gestapo je zabranio dalje streljanje žena, sve ćete ostati žive!” Na-

ravno da ova vest nije bila istinita, jer su posle toga nastavljena streljanja, ali on je hteo da veruje u nju, jer je duboko i iskreno želeo da se ona ostvari.

Poslednja strana registra banjičkih zatvorenika

Sećamo se još jednog trenutka iz našeg zajedničkog tamnovanja, jednog sunčanog prolejnog jutra, kada je veseo ušao u našu sobu i rekao: „Deco, ima izgleda da će nas Nemci priznati za za-

račenu stranu. Dolazi jedna grupa zarobljenih ranjenih partizana. Dr Jung je naredio da se dve sobe okreće, da se u njih unesu kreveti sa slamaricama i da se ranjenici leče. Znači, neće ih streljati!"

Kakva je radost nastala među nama povodom ove vesti! Odmah smo preko banjičke organizacije počele da sakupljamo hranu iz paketa, odvajajući ono što je najbolje, zatim lekove, cigarete, sapun, veš, zavojni materijal, itd. Cepale smo najlepše bluze i košulje i od njih pravile zavoje. Kad je ova grupa partizana stigla, bilo je organizovano sve. I zaista, postupak prema njima je bio nešto blaži nego prema ostalima. Svaka od nas u zatvorenim sobama sanjala je o tome kako da dospe do njih kao bolničarka, da ih neguje, da ih dvori. Naravno da je ovo bilo neostvarljivo, ali u onim uslovima, mašta je živo radila...

Ali nažalost, i pored svih priprema i specijalnih uslova, posle izlečenih rana i oporavljanja, oni su ipak svi streljani u Jajincima.

Dok je dr Pijade obilazio bolesnice i delio lekove ili previjao pretučene noge, u sobu je ulazio naš čika Mika (Mika Blagojević, radnik-komunista), koji je bio slobodnjak i kao takav vršio dužnost dezinfektora. Tvrdo radničko lice, izbrazdano dubokim borama, ali hrabro i plemenito, sa koga se čitala nežnost i ljubav za druga — takav je bio naš čika Mika. Ulazio je u sve sobe redom sa kačketom na glavi i prskalicom na leđima jer je svakodnevno dezinfikovao hlornim krečom kible po sobama. I dok je vršio ovaj posao neopaženo je na brzinu ispričao novosti, kojih smo uvek bile željne, uzgred bacio pisamce ovoj ili onoj, koje je kanalom stiglo od porodice, obično napisano na cigaret papiru i smotano u lopticu. Često se dešavalo da posle njegovog odlaska iz sobe nademo kutiju cigareta i šibicu ostavljene na prozoru kraj kible.

Ne jedanput je bio uhvaćen od Vujkovića, pretučen i zatvoren u sobu smrti, zbog usluga koje je činio i veza koje je održavao. Ali on je ovo uvek hrabro podnosio, ne odajući nikada nikoga. Čim je pušten i vraćen na dužnost dezinfektora, nastavljao je sa svojim radom kao da nije bio minut pre toga u smrtnoj opasnosti. Jednom rečju, bio je oličenje dobrote, snage i hrabrosti.

Likovi dr Bukića Pijade i čika Mike ostali su u trajnoj i dragoj uspomeni svih preživelih Banjičana.